74

રામાયણમાં ચરિત્રચિત્રણ

સંપાદક

ડૉ. ભાનુભાઈ એમ. પટેલ

સહસંપાદક

પ્રો. આશાબેન આર. ચૌધરી

ડી.એન.પી. આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ,

ડીસા (જિ.બનાસકાંઠા) - ૩૮૫૫૩૫

Scanned with CamScanner

રામાયણમાં ચરિત્રચિત્રણ

સંપાદક
ડૉ. ભાનુભાઈ એમ. પટેલ
સહસંપાદક
પ્રો. આશાબેન આર. ચૌધરી
ડી. એન. પી. આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ,
ડીસા (જિ. બનાસકાંઠા) - ૩૮૫૫૩૫

રાવલ પ્રકાશન
7, અંબિકા ચેમ્બર્સ, વેરાઈ ચકલા, પાટણ-(ઉ.ગુ.) 384265
ફોન (ઑ) (02766) 231419 / 9909754873

Scanned with CamScanner

RAMAYANMAN CHARITRACHITRANA
Edited by : Dr. Bhanubhai M. Patel and
Prof. Ashaben R. Chaudhari

ISBN : 978-81-910798-5-2

© સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૧૭

કિંમત : ₹ ૨૩૦.૦૦

પ્રત : ૨૦૦

પ્રકાશક
રાવલ પ્રકાશન
7, અંબિકા ચેમ્બર્સ, વેરાઈ ચકલા,
પાટણ (ઉ.ગુ.) 384265

ટાઈપસેટિંગ :
પ્રિન્ટ પોઇંટ
24, ઈલોરા કોમ. સેન્ટર, 4થો માળ, સલાપસ રોડ,
જી. પી. ઓ. સામે, અમદાવાદ.
ફોન : 2550 5300

મુદ્રક :

ભવાની ઑફસેટ
3/20, કૈલાસ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ એસ્ટેટ, સુજ્ઞાન વિદ્યાલય પાસે,
વિરાટનગર, ઓઢવ, અમદાવાદ.

Scanned with CamScanner

અનુક્રમણિકા

વિભાગ-૧ : સમીક્ષાત્મક અભ્યાસ લેખો

१. सीता-राम का उत्तरवर्ती नया स्वरूप : रसेश्वरी और रसेश्वर २
प्रो. डॉ. मणिभाई ई. प्रजापति

२. विजयी वनवाशी श्रीरामका दिव्य आदर्श ७
डॉ. नरेन्द्र के. पटेल

३. रामायण काल में नारी का स्थान १२
प्रो. सुनीता ठक्कर

४. रामचरितमानस' में भरत का भ्रातृप्रेम २०
डॉ. पारूल ए. परमार

५. भवभूति के उत्तररामचरित में रामके आदर्श २७
पटेल पूजा एन. / परमार ज्योत्सना के.

૬. રામાયણમાં આદર્શ ૩૧
બિપીનકુમાર એચ. પટેલ

૭. રામના વ્યક્તિત્વ ઘડતરમાં ઋષિઓનું યોગદાન ૩૮
પ્રો. વિણા એસ. રાજ

૮. રામરાજ્યના આદર્શો અને વર્તમાનમાં તેની ઉપાદેયતા ૪૬
પ્રો. ડૉ. ભાનુભાઈ એમ. પટેલ

૯. સાંપ્રતકાળમાં રામાયણનાં ચરિત્રોની ઉપાદેયતા (ડૉ. હર્ષદેવ માધવનાં કાવ્યોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં) ૫૫
પ્રા. એન. એમ. દલસાણીયા

૧૦. શ્રીરામ જન્મ રહસ્ય ૬૦
પ્રા. નગીનભાઈ દલુભાઈ પટેલ

૧૧. મર્યાદાપુરુષોત્તમ શ્રીરામનું માહાત્મ્ય ૬૩
પ્રો. શિવરામભાઈ ડી. ગાવિત

૧૨. રામાયણનું ભક્તચરિત્ર જટાયુ અને જટાયુવૃત્તિનું સાંપ્રત જીવનમાં મહત્ત્વ .૭૧
રાવલ પંકજકુમાર રસિકલાલ

૧૩. વાલ્મીકિ રામાયણમાં માનવીય ભાવનાઓનું ચિત્રણ ૭૬
પ્રો. રંજનબેન કે. ગોહિલ

Scanned with CamScanner

૧૪. જટાયુવૃત્તિ ૮૨
ડૉ. સંકેત પારેખ
૧૫. સાંપ્રતકાળમાં રામચરિતની ઉપાદેયતા ૯૨
ડૉ. સોહન દવે
૧૬. રામાયણ વિષયક મૂલ્ય શિક્ષણ ૯૮
પ્રા. મનોજકુમાર એસ. સોખાવાળા
૧૭. સાંપ્રત સમયમાં રામાયણ ચરિત્રોની ઉપાદેયતા ૧૦૧
ડૉ. રણછોડભાઈ એ. રબારી
૧૮. રામાયણમાં ભ્રાતૃભાવ ૧૦૬
પ્રા. નંદકુમાર એસ. હેમચંદાણી
19. Representation of Feminine Identity and role of gender in the ramayana 112
Miss Foram Azad

विभाग-२ : ચરિત્ર સંબંધી અભ્યાસ લેખો

२०. रामस्तु भगवान् स्वयम् १२०
डॉ. रोहिणी भट्ट
२१. भगवती सीता १२४
डॉ. मायाबेन एन. चौधरी,
२२. 'रामायण में वर्णित शबरीका भक्तिचरित्र।' १३१
डॉ. राधाबहन एम. पटेल
२३. सीता-आदर्श भारतीय सन्नारी १४२
प्रा. जगदीशभाई एच. पटेल
૨૪. રાષ્ટ્રનિર્માત્રી-વીરાંગના મહારાણી કૈકેયી : એક નવીન દૃષ્ટિકોણ ૧૫૨
ડૉ. સુરેખા કે. પટેલ
૨૫. વાલ્મીકિ રામાયણમાં રામ એક આદર્શ માનવ ૧૬૪
પ્રો. આશાબેન આર. ચૌધરી
૨૬. રામાયણમાં આદર્શ નારી સીતાનું સ્ત્રીજીવન ૧૭૦
ડૉ. સુનિતા એન. ખત્રી
૨૭. જટાયુ : સત્યપ્રિય અને અપ્રતિમ યોદ્ધો ૧૭૭
પ્રા. ડૉ. તૃપ્તિ સી. પટેલ

૨૮. તપસ્વી ક્રાન્તિકારી કન્યા શબરી ૧૮૪
ડૉ. હસુમતીબેન સી. પટેલ
૨૯. 'રામાયણમાં પરશુરામનું ચરિત્ર ચિત્રણ' ૧૮૯
પ્રા. જિગ્નેશકુમાર રસિકલાલ કંસારા
૩૦. રામાયણમાં રામભક્ત શબરી ૧૯૩
પ્રો. વિનોદ એમ. માજીરાણા
૩૧. રામના પૂર્વજ દિલીપ-રઘુવંશના સંદર્ભે ૧૯૮
પ્રા. આર. જે. ગામિત
૩૨. રામના પૂર્વજ હરિશ્ચંદ્ર ૨૦૩
ડૉ. મમતાબેન બી. રામી
૩૩. રામાયણમાં ભક્તચરિત્રો – જટાયુ, શબરી ૨૦૭
વિભૂતિબેન ચિન્તુભાઈ પટેલ
૩૪. રામાયણમાં રામનું ચરિત્ર ૨૧૨
જયા આર. માહલા
૩૫. રામાયણમાં એક આદર્શ નારી તરીકે સીતા ૨૧૭
વનિતાબેન સવેસિંહ બજેરિયા
૩૬. 'કૈકેયી' – એક આદર્શ નારી તરીકે ૨૨૨
પ્રા. ભગવાન એસ. ચૌધરી
૩૭. રામાયણમાં રામ ૨૨૭
ડૉ. વિનોદભાઈ પી. ચૌધરી
૩૮. રામાયણમાં સીતા ૨૩૧
પ્રા. જયંતીભાઈ એમ. ભેદરૂ
39. Hanuman: A Devotional Devotee 235
Works cited:

વિભાગ-૩ : સાહિત્યિક અભ્યાસ લેખો

૪૦. 'રામાયણ કથા વિભાજન' ૨૪૨
પ્રા. ડૉ. ઈશ્વરભાઈ ઉકાભાઈ પટેલ
૪૧. આદિવાસી રામકથામાં અહલ્યા-ગૌતમઋષિનો પ્રસંગ ૨૪૮
ડૉ. કલ્પના બી. ગાંમિત,

Scanned with CamScanner

૨૪. રાષ્ટ્રનિર્માત્રી-વીરાંગના મહારાણી કૈકેયી : એક નવીન દૃષ્ટિકોણ

ડૉ. સુરેખા કે. પટેલ
સંસ્કૃત વિભાગ
જી. ડી. મોદી આર્ટ્સ કોલેજ, પાલનપુર

આપણા ગૌરવપૂર્ણ રામાયણકાલીન વૈભવ અને સમુજ્જ્વલતાની સૂત્રધાર પરમ વિદુષી વીરાંગના માતા કૈકેયી ઇતિહાસનાં તે નિર્મળ ચરિત્રોમાંનું એક છે જે સદીઓથી ઉપેક્ષિત રહ્યું છે, એટલું જ નહીં તેને અકારણ જ કલંકિત બનાવી દીધું છે. આદિકવિ મહર્ષિ વાલ્મીકિના રચનાના આધાર અને પ્રમાણો આપણને દેવી કૈકેયીની મહાન દૂરંદેશિતા, કુશળ રાજનીતિજ્ઞ અને વિશિષ્ટ ત્યાગનો પરિચય આપે છે. જોકે જનમાનસ કૈકેયીની સ્તુતિ માટે એક શબ્દ પણ સાંભળવા તૈયાર નથી. અર્થાત્ ટેવાયેલ નથી. આ પાત્રને ઉપેક્ષા અને ઘૃણાની દૃષ્ટિએ જોવામાં આવે છે.

કૈકેયી એક વીરાંગના રાજરાણી, પતિપરાયણ, કુશળ રાજનીતિજ્ઞ ઉપરાંત અન્ય સારા ગુણો ધરાવનારી સ્ત્રી હતી. છતાં તે માત્ર બની ગઈ પતિની હત્યારી, કુળને કલંકિત કરનારી, સ્વાર્થી વગેરે. કૈકેયીનું આ પાત્ર એવું છે કે જેને માનવતાના સામાન્ય સ્તરથી પણ નિમ્નકોટિનું ઉપસાવાયું છે.

ત્રેતાયુગના અંતિમ ચરણમાં ઈક્ષ્વાકુ વંશીય રાજપરંપરામાં સરયૂ નદીના કિનારે કૌશલ નામના દેશની અયોધ્યાનગરીમાં મહારાજ દશરથ રાજા રાજ્ય કરતા હતા. અયોધ્યાનું શાસન ચક્રવર્તી રાજ્ય હતું. જેની અંતર્ગત અનેક દેશોમાં રાજાગણ પોત-પોતાના ક્ષેત્રમાં રાજકાર્ય ચલાવતા હતા. આ અયોધ્યામાં મહારાજ દિલીપ, ભગીરથ મહારાજ અજ પછી શાસનભાર મહારાજા દશરથ ઉપર આવ્યો હતો.

મહારાજ દશરથને કૌશલ્યા, સુમિત્રા અને કૈકેયી એમ ત્રણ રાણીઓ હતી. (કૌશલનરેશની પુત્રી કૌશલ્યા સૌથી મોટી રાણી હતી. મગધનરેશની પુત્રી સુમિત્રા વચેટ અને કૈકેય દેશના પરમ ધાર્મિક મહારાજ અશ્વપતિની પુત્રી કૈકેયી સૌથી નાની રાણી હતી.)

કૈકેયી પરમ ધાર્મિક, બુદ્ધિશીલ અને ચતુર રાજનીતિજ્ઞ હતી. 'તેની યોગ્યતા ઉપર મુગ્ધ થઈને મહારાજ દશરથે પોતાના સસરા કૈકેયરાજની વિનંતીનો સ્વીકાર

Scanned with CamScanner